
Sobre la declaració com a BIC de l'entorn de l'Alqueria del Duc i de l'entorn de la Torre dels Pares, a Gandia

Autor: Comissió de Llegat històric

Coordinadors: Josefa Frau Ribes i Francisco Pérez Puche

Aprovació: Ple de 24 d'octubre de 2011 a la Font d'en Carròs

Antecedents

Amb data 16 de juny de 2011, la directora general de Patrimoni Cultural Valencià (Sra. Paz Olmos) va fer arribar separatament al CVC dos resolucions. Una, de 6 de setembre de 2010, feia referència al desig de complementar i estendre la declaració de Bé d'Interés Cultural (BIC) a l'entorn de l'alqueria fortificada Torre dels Pares, i l'altra, de data 2 de desembre de 2010, referida al desig de complementar i estendre la declaració de Bé d'Interés Cultural a l'entorn de l'Alqueria del Duc.

Es fa notar que ambdós béns culturals es troben en el terme municipal de Gandia, ja van ser declarats BIC en el seu moment i ambdós són de propietat municipal. El primer va ser adquirit en 2010 per l'Ajuntament de Gandia i el segon ja és, des de fa anys, seu del CDT local (Centre de Desenvolupament Turístic).

Justificació

La Torre dels Pares alberga una torre sentinella del s. XIV (BIC des de l'aprovació de la Llei de patrimoni de la Comunitat Valenciana de 1998), edificis adossats i 90 fanecades de tarongerars amb les seues xarxes de regadiu i una bassa dita de Vivancos, un element etnològic molt important citat pel botànic Cavanilles en les seues obres. És una bassa considerable per les seues dimensions –quasi tres fanecades de superfície i tres metres de profunditat– i s'utilitzava per a regar l'antiga finca de 1.000 fanecades ubicada al costat de l'Alqueria Torre dels Pares. També figura en la delimitació de l'entorn que es vol protegir el Camí de la Torre dels Pares, com a via històrica de la qual ja se'n parla en 1404 i que unia la "Vila de Gandia i Piles".

Sobre l'altre BIC, l'Alqueria del Duc de Gandia, protegit també des que es va aprovar d'acord amb la Llei de Patrimoni de la Generalitat de 1998, es tracta d'una alqueria senyorial del s. XVI (construïda sobre la planta d'una altra anterior del s. XIV) que servia de finca de recreació i vacances estivals de la família Borja.

Presenta la imatge d'un edifici fortificat que al llarg de la història ha tingut diversos propietaris i usos que han deixat empremta en la seua arquitectura. En els voltants se succeïxen les llacunes i els ullals (brolladors d'aigua subterrània), de gran valor ecològic per la seua especial vegetació i fauna.

Actuació

Amb data 13 de setembre de 2011, els consellers Josefa Frau Ribes i Francisco Pérez Puche, membres de la Comissió de Llegat del Consell Valencià de Cultura, es personen en l'Ajuntament de Gandia on són rebuts per l'alcalde, Sr. Arturo Torró. Assistixen a la reunió el regidor de Cultura, tècnics i assessors de l'ajuntament, se'ls atén convenientment i són portats a visitar després els dos monuments, en companyia d'una tècnica municipal, la qual ha col·laborat posteriorment aportant informació complementària.

També van tindre els visitants l'oportunitat de conversar sobre la matèria, de manera informal però profitosa, amb l'anterior alcalde i ara cap de l'oposició, Sr. Orengo.

Alqueria del Duc

De l'entrevista amb el senyor alcalde es dedueix que l'Ajuntament de Gandia considera necessària i convenient l'ampliació de l'entorn de la declaració de BIC de l'Alqueria del Duc. Ha de fer-se notar en este punt que a més del centre CDT (Centre de Desenrotllament Turístic), en la zona hi ha una actuació de rehabilitació i ús públic de la marjal de la Safor que inclou l'Aula de la Natura com a centre d'educació ambiental, i la seu del Centre Espanyol d'Aiguamolls (CEHUM) de la Fundació Biodiversitat, dependent del Ministerio de Medio Ambiente. Esta important actuació protegeix i subratlla els valors ambientals de dos ullals i inclou un recorregut natural, d'especial valor turístic, i molt adequat per a la formació infantil i juvenil. L'actuació s'està estenent ara a un tercer ullal.

En este expedient no hi ha cap problema, perquè és una ampliació de la declaració que reforçarà la protecció i els valors de la zona.

Encara que no siga comesa estricta d'este Consell Valencià de Cultura, es fa notar que el Centre de Desenrotllament Turístic, alqueria-fortalesa del segle XV, està correctament restaurat i conservat. No obstant això, a causa dels problemes financers actuals, la Generalitat li dóna una utilització reduïda, per davall de les seues possibilitats reals. Enguany només s'hi impartiran tres cursos. També es fa notar que les nou habitacions de les quals es va dotar l'edifici en la seua rehabilitació no han sigut mai utilitzades per a la seua finalitat hotelera. A pesar d'integrar restes monumentals de l'edifici, les habitacions, completament equipades, són usades com a arxius, despatxos o magatzems de roba.

La Torre dels Pares

Respecte a la Torre dels Pares (Jesuïtes), es tractava històricament d'una finca d'excepcional interès agrícola, natural i paisatgístic, d'unes 1.000 fanecades d'extensió, que antigament va funcionar com a explotació integral d'agricultura i ramaderia i, en els últims temps, es va especialitzar en el cultiu de tarongers. Procedent de l'àmbit de la família Borja, va pertànyer a la Companyia de Jesús, però el seu últim tenidor va ser la família Velázquez Alhama, de València, la qual fins a 2008 la va usar com a residència d'estiu.

L'Ajuntament ple va comprar la finca per dos milions d'euros, després d'una llarga negociació. Durant les negociacions, i després de la compra fins a la presa de mesures per part de la corporació, els danys en la finca van ser immediats. Se'n van robar tots els metalls (banyeres, lavabos i sobretot les baranes de l'escala) i va començar una greu invasió de coloms que ara embruta les zones no protegides. En poc de temps, un dels sostres va cedir i es va produir una solcida per la qual entren ara aigües pluvials. L'Ajuntament vol reparar-ho urgentment. També es va fer algun foc en l'interior.

L'Ajuntament hi ha instal·lat un sistema d'alarma, i ha posat en recuperació també la finca agrícola, que es deteriorava per falta de reg.

En els seus orígens, entorn d'una torre medieval de vigilància costanera, que va ser modificada amb l'afegit d'una llonja amb arcs i capitell, es va anar agregant un conjunt d'edificacions, molt voluminos, de dos plantes altes, amb una vintena de sales i habitacions, amb cuines, banys, celler, magatzems agrícoles, quadres, estables i moltes altres dependències funcionals. Amb tot, les edificacions afegides són dels segles XIX i XX i no tenen en elles mateixes gaire valor arquitectònic o artístic. Els elements artístics no abunden; però són molt estimables els sòls, una variada col·lecció de taulells hidràulics del segle XX.

El conjunt té el valor afegit d'estar enclavat en el centre d'un tarongerar que de moment ha sigut respectat per la invasió urbana de Gandia i els municipis limítrofs. Les magnífiques vistes des de la torre confirmen que la vigilància costanera va ser la seua missió essencial en origen.

Es fa notar que, a causa sobretot de la crisi econòmica, la percepció de l'ajuntament ha canviat respecte a este BIC. El senyor alcalde és de l'opinió que el valor se centra només en la torre de vigilància. I informa que ara com ara no tenen per al conjunt un projecte clar d'ús que en justifique la rehabilitació. Després d'assenyalar que, excepció feta de la torre, el valor artístic i històric del conjunt és escàs, indica que la compra, la declaració de BIC i la demanda d'ampliació van ser fetes per l'anterior corporació de forma unànime, encara que hui es veuen les coses de molt diferent manera.

Diu l'alcalde que s'ha especulat amb la possibilitat de convertir el conjunt en una granja-alqueria on xiquets i jóvens visqueren estades en contacte amb la naturalesa i veren funcionar una explotació agrícola i ramadera a la manera antiga. S'ha pensat també en la possibilitat de fer-ne un Parador Nacional de Turisme, subratllat pel valor de trobar-se enmig del tarongerar.

El senyor Orengo diu que en algun moment es va tindre la idea de restaurar el conjunt i dedicar-lo a hotel d'inspiració literària, unit al concurs literari de prestigi "Els Nostres Clàssics" (Roís de Corella, Ausiàs March i Joanot Martorell) que se celebra a Gandia des de fa més de 50 anys.

L'alcaldia entén, no obstant això, que en estos moments de greu crisi econòmica hi ha dubtes sobre l'ús que es pot donar al BIC protegit i a la seua àrea d'influència, i no oculta el poc interés que ara hi ha en l'extensió de la declaració de BIC que l'anterior corporació va sol·licitar.

S'ha indicar que, segons els tècnics municipals, els primers estudis sobre restauració i rehabilitació del conjunt mostren que podria suposar una inversió d'uns 5 milions d'euros, una quantitat de la qual de cap manera no es disposa en l'actualitat. Sobretot si es considera que els dos milions ajustats per a la compra del BIC encara no s'han abonat als antics propietaris.

Conclusions

Després de la visita, de l'examen de la documentació i d'una reflexió sobre ambdós expedients, els consellers firmants exposen les conclusions següents:

- 1.- Que en el cas de l'Alqueria del Duc, no hi ha dubte que la declaració d'ampliació de protecció al seu entorn ha de confirmar-se.
- 2.- Que en el cas de la Torre dels Pares existixen, per part de l'Ajuntament de Gandia, propietari del BIC, els dubtes i canvis de percepció ja apuntats. Tot això, però, no disminuïx en la municipalitat la natural estima pel paratge i els seus valors, ni minva l'assumpció de la responsabilitat de vigilància i protecció del bé que es desprén de la propietat. A eixes actituds ha d'afegir-se, no obstant això, el desig municipal –del qual els consellers firmants se'n fan transmissors-- que des d'instàncies superiors es poguera ajudar a l'Ajuntament de Gandia a protegir i valorar el conjunt, en consideració de la greu situació econòmica actual.
- 3.- Amb tot, el CVC creu que deuen primar els valors monumentals, històrics, paisatgístics, agrícoles i mediambientals sobre els problemes econòmics conjunturals, i recomanen l'extensió de la declaració de protecció a l'entorn de la Torre dels Pares. Sempre en la seguretat que, per

eixa via, el bé protegit se salvaguardarà i serà mantingut en condicions mínimes fins que se li trobe un ús pràctic que pose de manifest totes les seues virtuts.

4.- Aquest informe s'enviarà a la directora general de Patrimoni Cultural de la Conselleria de Cultura i Esport, a l'Ajuntament de Gandia, a la Diputació de València i a la Federació Valenciana de Municipis i Províncies.